VÝZNAM VÝCVIKU DOBROVOLNÍKŮ VE ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ SFĚŘE

Importance of training of volunteers in the health – social sphere

Bohdana Břízová, Šárka Koubová

10: 1–246, 2008
ISSN 1212-4117

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra supervize a odborné praxe

Summary

The target of the work is a quantitative evaluation of the importance of the training of volunteers for the voluntary activity in different volunteer programmes in the health and social sphere.

The following methods of the data accumulation were employed for the quantitative research: controlled dialogue and questionnaire. Volunteers and coordinators of volunteer programmes implemented in the health and social sphere were included into the group monitored. The data required indicated that coordinators of the volunteer programme consider the training of volunteers as necessary for the performance of the volunteer activity and as the most important benefit for the volunteers they consider practical training of the skills necessary. It was furthermore demonstrated that the training helps the volunteer to perform quality voluntary activities. The training strengthens the motivation to becoming a volunteer and also reduces fears and uncertainty of volunteers resulting from the volunteer activity.

The volunteers are currently involved in all the spheres of the human activity. The health and social sphere is the most extensive area of the action of volunteers. In this field, the volunteer activity is very tedious and thus, a professional attitude is necessary. It also includes the training of volunteers. The training serves the volunteer for strengthening of his/her motivations, qualification of his/her role in the volunteer programme. The training of volunteers also prevents future misunderstandings between the volunteer, client and organization.

Key words: volunteer – volunteer activity – volunteer programme – coordinator of volunteers – training of volunteers

Souhrn

Cílem práce je kvantitativně zhodnotit význam výcviků dobrovolníků pro dobrovolnickou činnost v různých dobrovolnických programech ve zdravotně sociální oblasti.

Pro kvantitativní výzkum byly použity tyto metody sběru dat: řízený rozhovor a dotazník. Do sledovaného souboru byli zařazeni dobrovolníci a koordinátoři dobrovolnických programů realizovaných ve zdravotně sociální sféře. Ze získaných dat vyplynulo, že koordinátoři dobrovolnických programů považují výcvik dobrovolníků za nezbytný k výkonu dobrovolnické činnosti a za největší přínos výcviku pro dobrovolníky považují praktický nácvik potřebných dovedností. Dále se potvrdilo, že výcvik pomáhá dobrovolníkům kvalitně vykonávat dobrovolnickou činnost. Výcvik posiluje motivaci stát se dobrovolníkem a současně snižuje obavy a nejistoty dobrovolníků z dobrovolnické činnosti.

V současné době jsou dobrovolníci zapojováni ve všech sférách lidské činnosti. Nejrozšířenější oblastí, ve které dobrovolníci působí, je zdravotně sociální sféra. Dobrovolnická činnost v této oblasti je velmi náročná, a proto je zde nutný profesionální přístup. Jeho součástí je také výcvik dobrovolníků. Výcvik slouží dobrovolníkovi k utvrzení jeho motivací, ujasnění jeho role v dobrovolnickém programu. Výcvikem dobrovolníků se také předchází budoucím nedorozuměním mezi dobrovolníkem, klientem a organizací.

Klíčová slova: dobrovolník – dobrovolnictví – dobrovolnický program – koordinátor dobrovolníků – výcvik dobrovolníků

Současný stav

Zdravotní a sociální oblast je z hlediska využití dobrovolnické činnosti jednou z nejpočetněji zastoupených. Zároveň je to také sféra, kde využití dobrovolníků vyžaduje profesionální přístup, jehož součástí je mimo jiné příprava dobrovolníků na jejich činnost. Dobrovolníci vnášejí do zdravotně sociálních služeb nadšení, vysokou angažovanost, pružnost, osobní přístup ke klientům. Dnes dobrovolníci vykonávají svou činnost na linkách důvěry, v domovech pro seniory, v nemocnicích, v hospicích, v preventivních programech pro děti a mládež atd. (Matoušek et al., 2003b, s. 61).

Pro dobrovolnictví byl velmi důležitý rok 2001 – Mezinárodní rok dobrovolníků, kdy byly vypsané granty na dobrovolnické programy a byla připravena řada aktivit, které dobrovolnictví přibližovaly veřejnosti. Dalším krokem ke změně postoje společnosti k dobrovolnictví se stal zákon o dobrovolnické službě (zákon 198/2002 Sb. v platném znění), který vstoupil v platnost v roce 2003. Tento zákon se však netýká celé oblasti dobrovolnictví. Zaměřuje se pouze na tu část dobrovolnických aktivit, které jsou podporovány státem, tzn. dobrovolnické programy akreditované u Ministerstva vnitra ČR. Dobrovolníci se objevili také po boku pracovníků sociálních služeb v novele zákona o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb. v platném znění).

V dnešní době u nás existuje řada dobrovolnických center a programů, které dobrovolníkům zajišťují určitý servis služeb pro jejich činnost. Dobrovolnictvím se zabývají odborníci, a tak postupně dochází k profesionalizaci dobrovolnictví. Profesionalizace dobrovolné činnosti znamená, že v organizaci je člověk – koordinátor dobrovolníků, který zajišťuje získávání, výběr, výcvik, řízení, supervizi a hodnocení dobrovolníků.

Získávání dobrovolníků

Získávání dobrovolníků (nábor) je jednou z nejdůležitějších, ale také nejnáročnějších činností koordinátora dobrovolníků. Způsoby náboru dobrovolníků jsou různé. Jinak se postupuje, jedná-li se o získávání dobrovolníků pro jednorázovou akci, a jinak v případě dlouhodobé spolupráce. Nejčastěji používanými metodami získávání dobrovolníků jsou: letáky, plakáty, místní tisk, náborové akce, osobní kontakty,

spolupráce s dobrovolnickými centry. Při získávání dobrovolníků se doporučuje kombinovat několik metod (Tošner a Sozanská, 2002, s. 78).

Výběr dobrovolníků

Další fází přípravy dobrovolníků je jejich výběr. Jako forma výběru dobrovolníků bývá používáno osobní setkání koordinátora s budoucími dobrovolníky. Toto setkání může být jak individuální, tak skupinové. Setkání je výhodné pro obě strany. Pro koordinátora je to příležitost, kdy může dobrovolníka lépe poznat a seznámit ho s konkrétními nabídkami a podmínkami dobrovolnické činnosti. Dobrovolník má šanci získat potřebné informace a také si ujasnit svou motivaci k dobrovolnické činnosti. Výběr dobrovolníků před vlastním výcvikem je vhodný především u složitějších a dlouhodobých dobrovolnických činností. V tom případě je tato fáze velmi důležitá, a proto by ji měl navrhnout a připravit zkušený odborník. Během výběru by mělo dojít k vyloučení osob psychopatických, osob trpících duševní nemocí, příslušníků náboženských sekt apod. (Matoušek et al., 2003b, s. 62).

Výcvik dobrovolníků

Náročnost vlastní přípravy (výcviku dobrovolníků) jak časová, tak odborná samozřejmě závisí na budoucí vykonávané dobrovolnické činnosti. Pokud bude dobrovolník vykonávat jednoduchou (manuální) činnost, stačí mu základní informace. Zacvičení pak bude trvat pouze pár minut. Více času při zaškolení bude nutno věnovat dobrovolníkům, kteří se budou podílet například na pořádání nějaké větší akce. Takové zaškolení může trvat i několik hodin. Několikadenní výcvik je nutný v případě dlouhodobé dobrovolnické činnosti, zejména u dobrovolnických programů, kde dobrovolník vstupuje do vztahu s klientem (například dobrovolnický program Pět P nebo Dobrovolníci v nemocnici). V těchto případech je nutné dobrovolníky uvést do základních modelových situací, které mohou při práci s klienty běžně nastat. Je potřeba jim ukázat cestu, jak tyto situace řešit. Zvýšená pozornost by pak měla být věnována možným kritickým situacím a i pro tyto případy je nutné nacvičit možné způsoby řešení (Matoušek et al., 2003b, s. 62). Existují také dobrovolnické programy a činnosti, které vyžadují dlouhodobou přípravu. Výcvik pak může trvat i několik týdnů.

Takovými programy jsou například telefonní poradenství nebo dobrovolnictví v hospici.

Podle počtu dobrovolníků lze výcviky rozdělit do dvou skupin, a to na výcvik individuální a výcvik skupinový. Častěji je využíván výcvik skupinový, nejen proto, že je časově výhodnější, ale také proto, že se dobrovolníci navzájem poznají, vytvoří partu a výcvik je pak živější a celkově pro všechny strany zábavnější.

Příprava dobrovolníků se skládá ze dvou částí. První je obecně dobrovolnická a druhá je speciální (odborná), vztahující se ke konkrétní činnosti dobrovolníka. Následující text se bude věnovat výcvikům, které dobrovolníky připravují na pomoc klientům či pacientům. V těchto případech jsou kladeny větší nároky jak na dobrovolníky, tak na jejich koordinaci.

V obecné části přípravy se má dobrovolník dozvědět o svých možnostech a také o závazcích a případných omezeních plynoucích z jeho činnosti. Dále dobrovolník musí dostat informace o poslání a úkolech organizace, seznámí se se základními dokumenty, jako jsou status, provozní řád a další. V neposlední řadě je nutné, aby se dobrovolník dověděl jakou roli má v organizaci, jaká jsou jeho práva a povinnosti. Zároveň dostane základní informace o tom, kdo je koordinátor či jiná kontaktní osoba, na kterou se může v případě potřeby obrátit, kdo jsou vedoucí pracovníci a jak vypadá běžný provoz organizace.

V odborné fázi přípravy se doporučuje s dobrovolníky podrobně probrat jejich obavy, strachy, motivace, očekávání. Důležité je snažit se výcvik co nejvíce přiblížit tomu, co bude dobrovolník následně dělat. Často se při výcvicích využívá metoda přehrávání rolí, při které si dobrovolníci mohou vyzkoušet nejen svou budoucí roli, ale také roli klientů a spolupracovníků (Tošner a Sozanská, 2002, s. 80).

Díky těmto aktivitám získávají dobrovolníci nové zkušenosti a dovednosti. Důležitý je zde vlastní prožitek. Dobrovolník dokonce může sám poznat, jestli si příslušnou dovednost osvojil mechanicky, nebo zda dospěl i k odpovídajícímu prožitku. K tomuto poznání dojde odpovědí na otázku, zda ho nově naučené chování (dovednost) posiluje, dodává mu energii a pocit jistoty, anebo ho vyčerpává (Kopřiva, 2006, s. 134).

Součástí některých výcviků bývá také psychologické posouzení dobrovolníků z hlediska zralosti osobnosti a možných psychopatologických

rysů. Psychologické testy bývají používány například v případě, kdy dobrovolník pracuje s nezletilým dítětem (program Pět P). Psychologické posouzení dává koordinátorovi jistotu, že vybraný dobrovolník je ten správný (Tošner a Sozanská, 2002, s. 80).

Během výcviku je také vhodné dobrovolníky seznámit s principy supervize. Dobrovolníci pak vědí, co mohou od supervize očekávat, a neobávají se jí. Součástí výcviku může být nejen příprava dobrovolníka obecně, ale také již vytípnování vhodného klienta nebo konkrétní činnosti.

Výcviku je nutno věnovat dostatečnou pozornost. Je dokonce lepší, když výcvik je o něco náročnější, než bude samotná dobrovolnická činnost. Avšak i po kvalitní přípravě mohou nastat potíže. Koordinátor se je pokusí nejdříve vyřešit, pokud se to nepodaří, musí dobrovolníka informovat o možnosti ukončení spolupráce. Sdělení dobrovolníkovi, že se na zvolenou činnost nehodí, je jedním z nejtěžších úkolů koordinátora. Důležité také je, aby i dobrovolník věděl, že může za koordinátorem kdykoli přijít a sdělit mu své výhrady nebo důvody k ukončení dobrovolnické činnosti (Tošner a Sozanská, 2002, s. 81).

Závěrem lze říci, že dobře připravený výcvik dává dobrovolníkovi pocit jistoty, že ví, k čemu se zavázal. Výcvik obvykle dobrovolníkovi motivaci prohloubí. Přípravou dobrovolníků se také předchází nereálným očekáváním nebo budoucím nedorozuměním mezi dobrovolníkem, klienty a personálem (Tošner a Sozanská, 2002, s. 81).

Obecné schéma výcviku

Každý výcvik má svou strukturu, většinou záleží na budoucí činnosti a také organizaci, ve které dobrovolník bude svou činnost vykonávat. Přesto lze určit stručné obecné schéma, které by mohlo být užíváno jako základní osnova všech výcviků.

Úvod (představení účastníků) – na začátku výcviku koordinátor dobrovolníky uvítá, shrne, proč se sešli, a seznámí dobrovolníky s časovým harmonogramem výcviku. Následuje seznámení přítomných pro uvolnění atmosféry. Při seznamování se doporučuje využít různé druhy pohybových aktivit.

Teoretická část – úkolem koordinátora v této části je seznámit dobrovolníky s tím, co je dobrovolnictví, představit jim dobrovolnický program a organizaci, do které vstupují. Seznámí je s jejich právy, povinnostmi a smyslem supervize. Součástí této části je také stanovení si pravidel, která budou během výcviku dodržována. Teoretická část výcviku je náročná na koncentraci a udržování pozornosti. Proto je vhodné prokládat ji relaxačními či pohybovými aktivitami.

Praktická část – dalším důležitým bodem výcviku je práce s motivy dobrovolníků. Tato aktivita může být provedena metodou brainstormingu, kdy dobrovolníci vyslovují jednotlivé motivy a koordinátor je zapisuje na flip chart nebo tabuli. Dobrovolníci si jednotlivé motivy zapisují na papír a poté je mohou seřadit podle svého názoru od nejdůležitějších k méně důležitým. Dále se pracuje se strachy, obavami a nejasnostmi, které dobrovolníci mohou mít. Konkrétní obavy a strachy lze využít při přehrávání rolí. Na závěr této části mohou dobrovolníci zpracovat svou představu o „ideálním klientovi“. Dobrovolníci mohou svou představu vyjádřit malováním, modelováním, koláží apod.

Psychodiagnostická část – nemusí být součástí všech výcviků. Přichází v úvahu tehdy, jestliže dobrovolník pracuje samostatně s nezletilými dětmi nebo v programech, které jsou náročné z hlediska zralosti osobnosti (Tošner a Sozanská, 2002, s. 80). Toto posouzení provádí psycholog, který k diagnostice využívá jak testové metody, tak i metody projektivní (např. kresbu). Psychologické posouzení může být také uskutěčněno již u úvodního rozhovoru s dobrovolníkem. Psychodiagnostika se zaměřuje především na zralost osobnosti, na odhalení možné psychopatologie apod.

Závěrečná část – zde proběhne shrnutí výcviku a dobrovolníkům se poskytne prostor pro dotazy. Zároveň mohou být sepsány kontrakty s dobrovolníky, kteří jsou rozhodnuti dobrovolnickou činnost vykonávat. Smlouva by měla obsahovat seznam práv a povinností dobrovolníka. Doporučuje se také ustanovit dobu trvání smlouvy, včetně upravení možnosti odstoupení od smlouvy. Dále může smlouva obsahovat ustanovení o mlčenlivosti, údaje o organizaci a popis vykonávané činnosti. Na úplný závěr

jsou dobrovolníkům podány informace o organizačních záležitostech, jako jsou termíny supervize, kontakty apod.

Cíl práce a hypotézy

Cílem výzkumu bylo zhodnocení významu výcviků dobrovolníků ve zdravotně sociální oblasti pro samotný výkon dobrovolnické činnosti.

Byly stanoveny dvě hypotézy: „Koordinátoři dobrovolnických programů považují výcvik dobrovolníků pro výkon dobrovolnické činnosti za nezbytný“ a „Výcvik pomáhá dobrovolníkům kvalitně vykonávat dobrovolnickou činnost“.

Metoda výzkumu

K ověření hypotéz byla zvolena forma kvantitativního výzkumu. Sběr dat probíhal metodou dotazování, technikou dotazníku. Dotazník byl určen dobrovolníkům různých dobrovolnických programů ze zdravotně sociální oblasti v celé České republice. Dotazník obsahoval celkem 14 otázek. Dotazníky byly distribuovány Národním dobrovolnickým centrem Hestia dobrovolnickým programům sdruženým v Koalici dobrovolnických iniciativ. Z toho důvodu nelze přesně určit, kolik dotazníků bylo rozesláno, a tudíž ani jejich návratnost. Celkem se vrátilo 154 dotazníků, z toho 4 musely být pro neúplnost vyřazeny. Konečný zkoumaný soubor tvořilo 150 respondentů. Dotazníky byly distribuovány v měsících listopad a prosinec 2006.

Jako další metodika byl použit řízený rozhovor, který byl určen pro koordinátory dobrovolnických programů ve zdravotně sociální sféře v celé České republice. Řízené rozhovory byly s koordinátory dobrovolnických programů realizovány v měsících lednu a únoru 2007. Na otázky řízeného rozhovoru odpovídalo 13 koordinátorů dobrovolnických programů.

Charakteristika souboru

Zkoumaný soubor tvořili koordinátoři a dobrovolníci různých dobrovolnických programů ze zdravotně sociální oblasti z celé České republiky. U dotazníku zkoumaný soubor tvořili dobrovolníci, kteří byli vybráni na základě náhodného výběru. Řízený rozhovor byl určen pro koordinátory různých dobrovolnických programů ze zdravotně sociální sféry v celé České republice. Respondenti byli vybíráni na základě náhodného výběru.

Výsledky dotazníků

Otázka číslo 1: Bylo pro Vás při rozhodování stát se dobrovolníkem důležité, že absolvujete výcvik? Z odpovědí vyplývá, že zhruba pro polovinu respondentů (78) bylo při rozhodování stát se dobrovolníkem důležité vědomí, že absolvují výcvik. Pro zhruba druhou polovinu (72) tato skutečnost důležitá nebyla.

Otázka číslo 2: Pomohl Vám výcvik k ujasnění motivace stát se dobrovolníkem? Z odpovědí respondentů vyplývá, že 77 % (116 respondentů) z nich výcvik pomohl k ujasnění motivace stát se dobrovolníkem.

Otázka číslo 3: Pomohl Vám výcvik k rozptýlení Vašich obav, strachů apod. z dobrovolnické činnosti? Z uvedeného grafu vyplývá, že 92 % (138) respondentů absolvování výcviku úplně nebo alespoň z části pomohlo k rozptýlení jejich obav a strachů z výkonu dobrovolnické činnosti.

Otázka číslo 4: Výcvik probíhal individuální nebo skupinovou formou? Z výsledků vyplývá, že 91 % výcviků probíhá skupinovou formou. Individuální formou většinou probíhají výcviky v případě, že se zájemce o dobrovolnictví nemůže zúčastnit výcviku skupinového.

Otázka číslo 5: Jak dlouho výcvik trval? Z odpovědí respondentů vyplývá, že 94 % výcviků netrvá déle než několik dnů (např. jeden víkend). Dlouhodobý výcvik probíhá např. v programu Hospicovní dobrovolníci v Ostravě nebo Telefonická krizová intervence v Praze.

Otázka číslo 6: Co výcvik obsahoval? Z odpovědí respondentů vyplývá, že 79 % (119) výcviků obsahuje jak teoretickou, tak i praktickou část. Pouze teoretickou část většinou obsahují výcviky dobrovolníků, kde se jejich dobrovolnická činnost netýká přímo pomoci člověku.

Otázka číslo 7: Myslíte si, že Vás výcvik připravil na výkon dobrovolnické činnosti? Pokud ne, uveďte prosím proč? Z uvedeného vyplývá, že 82 % (123) respondentů se domnívá, že je výcvik dokázal připravit na dobrovolnickou činnost. Respondenti, kteří odpověděli ne, nejčastěji jako důvod uváděli, že na vše je výcvik připravit nemohl a že realita je vždy trochu jiná. V odpovědích se také objevil důvod, že daný výcvik nenabídl možnosti, jak pracovat s klientem, jen dobrovolníky seznámil s dobrovolnickým programem a v terénu se pak dobrovolníci museli zorientovat sami.

Otázka číslo 8: Týká se Vaše dobrovolnická činnost přímo pomoci člověku? Z uvedených odpovědí vyplývá, že téměř 89 % (133) dobrovolnických činností ve zdravotně sociální sféře se týká přímo pomoci člověku.

Otázka číslo 9: Byly součástí Vašeho výcviku také psychologické testy? Z uvedených odpovědí vyplývá, že psychologické testy nejsou součástí 66 % výcviků dobrovolníků ve zdravotně sociální sféře. Nicméně v některých dobrovolnických programech jsou psychologické testy nezbytnou součástí výcviku, např. v programu Pět P.

Otázka číslo 10: Jak hodnotíte kvalitu výcviku? (Známka 1 znamená nejlepší a známka 5 nejhorší.) 79 % (119) respondentů hodnotí kvalitu výcviku kladně, tzn. známkami 1 nebo 2.

Otázka číslo 11: Ve kterém dobrovolnickém programu jste zapojen? (Jednotlivé dobrovolnické programy byly zařazeny do kategorií podle klientely, pro kterou jsou určeny.) Nejvíce dobrovolníků (29 %) působí v dobrovolnických programech zaměřených na dětskou klientelu. Na druhém místě jsou dobrovolnické programy zaměřené na klienty v nemocnici (21 %) a na třetím místě dobrovolnické programy zaměřené na seniory (17 %). Další oblasti, kde jsou dobrovolníci zapojeni, jsou dobrovolnické programy zaměřené na klienty s postižením, dobrovolnické programy zaměřené na mládež a dobrovolnické programy zaměřené na umírající klienty. Výsledky ukazují, že dobrovolnické programy poměrně rovnoměrně pokrývají celou zdravotně sociální oblast.

Výsledky řízených rozhovorů

Otázka číslo 1: Jakým způsobem probíhá Váš výcvik? Z uvedeného vyplývá, že ve většině programů je preferován výcvik skupinový. Nicméně většina programů rovněž nabízí v případě nutnosti i výcvik individuální. Například v případě, že se zájemce o dobrovolnictví nemůže dostavit na skupinový výcvik. Individuální výcvik jako jedinou variantu nabízí například dobrovolnický program Diakonie Českobratrské církve evangelické Linka důvěry, kde dobrovolníci musí absolvovat individuální následky telefonických hovorů a jejich následné zpracování.

Otázka číslo 2: Jak dlouho trvá Váš výcvik? Výcviky ve zdravotně sociální sféře probíhají především jako vícedenní. Je to dáno náročností dobrovolnické činnosti v této oblasti a potřebou důkladné přípravy. V některých programech jsou výcviky uskutečňovány během jednoho dne, například vzhledem k časovým možnostem studentů na internátě.

Otázka číslo 3: Považujete výcvik za nutný k výkonu dobrovolnické činnosti? Všichni oslovení koordinátoři se shodují, že výcvik je k výkonu dobrovolnické činnosti nutný. Někteří dokonce uvádějí, že výcvik je nutnou podmínkou vstupu do dobrovolnického programu (například program LATA nebo AIDS Pomoc). Někteří koordinátoři uvádějí, že výcvik je nutný nejen z hlediska přípravy, ale i výběru dobrovolníků.

Otázka číslo 4: Domníváte se, že je výcvik dobrou motivací pro výkon dobrovolnické činnosti? Většina koordinátorů (11) považuje výcvik za dobrou motivaci. Někteří dodávají, že důležitou podmínkou toho, aby se výcvik stal dobrou motivací, je prostředí a atmosféra, ve které výcvik probíhá. Výcvik jako dobrou motivaci vnímají koordinátoři také proto, že dobrovolníci se během výcviku mají možnost poznat navzájem, mají možnost se blíže seznámit s tím, jak daný program funguje v praxi, seznámí se s konkrétními klienty. Někteří koordinátoři zdůrazňují to, že s určitými motivy dobrovolníci na výcvik již přicházejí. Nicméně s těmito motivy je nutno během výcviku pracovat a prohlubovat je. V tomto případě se pak i výcvik stává motivačním prvkem přípravy na dobrovolnickou činnost.

Otázka číslo 5: Podle jaké metodiky realizujete Váš dobrovolnický program? Větší počet koordinátorů (8) uvádí, že využívají metodiku, kterou si vypracovali sami tak, aby přesně odpovídala potřebám výcviku v jejich programu. Často vycházejí z vlastních dlouholetých zkušeností (jako např. program LATA). Téměř všichni koordinátoři bez ohledu na to, zda používají oficiální či vlastní metodiku, uvádějí, že metodiku upravují podle aktuálních potřeb programu či dobrovolníků (LATA, Pět P).

Otázka číslo 6: Myslíte si, že výcvik může dobrovolníky na jejich činnost dobře připravit? Naprostá většina koordinátorů (11) se domnívá, že výcvik může dobrovolníky dobře připravit na

jejich činnost. Všichni uvádějí, že výcvik je důležitý, může dobrovolníky na jejich činnost připravit, nicméně nejdůležitější je samotná praxe. Avšak výcvik je velmi dobrý základ.

Otázka číslo 7: Jaký největší přínos pro dobrovolníky má podle Vašeho názoru výcvik? Oslovení koordinátoři nejčastěji uvádějí tyto odpovědi:

1. Praktická příprava na dobrovolnickou činnost – a to především přehrávání modelových situací a příběhy již fungujících dobrovolníků. Tato odpověď se objevila v šesti případech.
2. Možnost uvědomění si motivace, očekávání a obav – u většiny výcviků se právě s těmito atributy intenzivně pracuje. Tato odpověď se objevila v pěti případech.
3. Ztotožnění se a pochopení cílů organizace či programu a pocit sounáležitosti s programem. I tato odpověď se objevila 5krát.
4. Blížší vhléd do problematiky, získání informací, které nelze jinde získat.
5. Dobrovolníci lépe poznají sebe sama, získání nové zkušenosti.

Otázka číslo 8: Vnímáte nějaká negativa výcviku? Více než polovina dotázaných koordinátorů (8) nějaká negativa výcviku vnímají. Většina uvedených potíží však přímo nesouvisí s výcvikem jako takovým. Koordinátoři například negativně vnímají to, že dobrovolníci projdou výcvikem a dobrovolnickou činností poté nevykonávají. Někteří uvádějí jako negativum časovou náročnost výcviku a jiní zase to, že by bylo potřeba, aby byl výcvik delší.

Otázka číslo 9: Jsou součástí Vašeho výcviku psychologické testy? V některých dobrovolnických programech jsou psychologické testy důležitou součástí výběru a přípravy dobrovolníků (například Program Pět P). Psychologické testy jsou také součástí výcviků v programech, které jsou náročné na prožívání dobrovolníků (například Hospicové hnutí, Dobrovolníci v nemocnici v Českých Budějovicích).

Diskuze

V současné době je napsáno pouze několik bakalářských či diplomových prací o problematice dobrovolnictví. Dále Národní dobrovolnické centrum Hestia uveřejňuje na svých internetových stránkách metodiky některých dobrovolnických programů a informace z této oblasti.

Ovšem odborná literatura na téma management dobrovolnictví chybí. To se ukázalo i při realizaci výzkumu a potvrdilo to i několik dotazovaných koordinátorů dobrovolníků.

Na základě výsledků výzkumu nás také zaujala skutečnost, která se týká psychologických testů. Programy Pět P a LATA mají mnoho společného, jejich teoretický základ je velmi podobný, vzájemně využívají své teoretické i praktické poznatky. Avšak v otázce psychologických testů, jsou tyto programy zcela odlišné.

V programu Pět P je absolvování psychologických testů jednou z podmínek účasti v programu. Důvodem je především to, že se dobrovolník stýká s nezletilým dítětem. Na potřebnost psychologických testů v programu Pět P upozorňuje i Tošner a Sozanská (2002), dobrovolníci musí absolvovat psychologické testy, aby byla snížena možnost případné účasti dobrovolníků s určitými patologickými rysy osobnosti. K psychologické diagnostice jsou využívány jak testové, tak i projektivní metody.

V projektu LATA v Praze dobrovolníci psychologickými testy neprocházejí, a to zcela záměrně. Jak uvádí koordinátorka projektu LATA v Praze: „Nejsme přesvědčeni o jejich nezbytnosti nebo o tom, že by nám nějak výrazně pomohly. Myslím, že by ve většině případů vyřadily zájemce, které odmítneme i my, ale mohly by „nepropustit“ některé z lidí, kteří přes své osobní problémy mohou být dobrými dobrovolníky. Jsme zastánci individuálního přístupu ke klientům i k dobrovolníkům.“

Tato problematika se stává ještě zajímavější při porovnání projektů LATA v různých městech ČR. Při zpracovávání výsledků výzkumu totiž vyplynulo, že ve stejném projektu v Brně jsou testy využívány – mapován je interpersonální inventář.

Stejně tak je tomu u programu Dobrovolníci v nemocnici. V Českých Budějovicích dobrovolníci psychologické testy absolvují a ve stejném programu v Praze v Motole nikoli. V dobrovolnickém centru Motol ale o zavedení psychologických testů uvažují, jak dokládá odpověď koordinátorky tohoto programu na otázku číslo 9 řízeného rozhovoru.

V některých programech psychologické testy nevyužívají, dokonce ani o jejich zavedení neuvažují. Jako důvod koordinátoři uvádějí, že se nedomnívají, že by toto v jejich programu bylo nutné či užitečné. Popřípadě je důvodem

i to, že zadání i vyhodnocení těchto testů je finančně velmi nákladné.

Důležitá se také ukazuje skutečnost, kterou uvádí Matoušek (2003), že dobrovolníky je třeba do jejich činnosti zacvičit. Nestačí jim teoreticky vysvětlit, v čem bude spočívat jejich práce. Tento názor potvrzují výsledky otázky číslo 7 řízeného rozhovoru, kdy koordinátoři uvádějí praktickou přípravu dobrovolníků jako největší přínos výcviku pro dobrovolníky. Z důvodu potřeby jak teoretických, tak i praktických znalostí obsahuje většina výcviků obě tyto části. Tuto skutečnost dokládá výsledek otázky číslo 6 dotazníku.

Na druhém místě uvádějí koordinátoři dobrovolnických programů (jako největší přínos výcviku pro dobrovolníky) práci s motivy, strachy a obavami dobrovolníků. Podrobnou práci s těmito atributy doporučují také Tošner a Sozanská (2002). O významu této činnosti svědčí i výsledky otázek číslo 2 a 3 dotazníku, kde většina dobrovolníků uvádí, že jim výcvik pomohl k ujasnění motivace stát se dobrovolníkem a většině pomohl úplně nebo alespoň částečně k rozptýlení jejich obav a strachů z dobrovolnické činnosti.

Tošner a Sozanská (2002) uvádějí, že dobrovolníci zatím nesměle pronikají do škol, nemocnic a domovů pro seniory. Nicméně z mé zkušenosti vyplývá, že v současné době již dobrovolníci stále častěji působí i v těchto zařízeních. Tuto skutečnost dokládá i výsledek otázky z dotazníku, na druh dobrovolnické činnosti, kde se ukazuje, že dobrovolnické programy poměrně rovnoměrně pokrývají celou oblast zdravotně sociální sféry.

ZÁVĚR

Výcvik dobrovolníků je součástí profesionálního přístupu k dobrovolnictví. Tento přístup je ve zdravotně sociální oblasti nutný především vzhledem k náročnosti dobrovolnické činnosti v této sféře. Výcvik dobrovolníků slouží jak k utvrzení motivací dobrovolníků k dobrovolnické činnosti, tak se jím také předchází možným budoucím nedorozuměním mezi dobrovolníkem, klientem nebo organizací, ve které dobrovolník působí. Aby výcvik naplnil svůj účel, je nutné, aby byly zajištěny adekvátní podmínky, výcvik měl daná pravidla i organizační schéma a aby ho vedl zkušený odborník.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že výcvik

dobrovolníků je nutný k výkonu dobrovolnické činnosti. Současně bylo zjištěno, že výcvik pomáhá dobrovolníkům připravit se a následně kvalitně vykonávat dobrovolnickou činnost.

LITERATURA

KOPŘIVA, K.: *Lidský vztah jako součást profese*, 5. vyd., Praha: Portál, 2006. 147 s.

MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*, 1. vyd., Praha: Portál, 2003a. 288 s.

MATOUŠEK, O. et al.: *Metody a řízení sociální práce*, 1. vyd., Praha: Portál, 2003b. 384 s.

MATOUŠEK, O. et al.: *Základy sociální práce*, 1. vyd., Praha: Portál, 2001. 312 s.

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O.: *Dobrovolníci a metodická práce s nimi v organizacích*, 1. vyd., Praha: Portál, 2002. 152 s.

Bohdana Břízová a Šárka Koubová
brizova@zsf.jcu.cz